

Ruokaileva keho

Syöminen ja juominen ovat eilinehtoja. Siitä huolimatta ruoka ei ole pelkästään polttoainetta keholle. Kaikkiällä maailmassa ruokaan ja ruokailuun liittyy monenlaisia merkityksiä. Ruoan ja juoman kautta ilmaisemme sosiaalista identiteettiä, toteutamme meille olennaisia kulttuurisia käytäntöjä ja rituaaleja sekä rakennamme ryhmiä.

Yhdessä syöminen tekee yhteisön

Ruokailuhetken jakaminen ja yhdessä syöminen rakentaa ja vahvistaa sosiaalisia suhteita. Se, kenen kanssa ja miten ruokailuhetket vietetään, kertoo paljon yhteiskunnasta ja kulttuurisista käytännöistä. Se kertoo myös siitä, millä tavoin sisä- ja ulkopuolisuutta määritellään: kenet kutsutaan juhla-aterialle, ja kuka jää ulkopuolelle?

Ruoan jakaminen on monin paikoin maailmaa tärkeä osa läheisiä ihmissuhteita. Se on usein merkki yhteisestä vastuusta, välittämisestä ja ympäröivien ihmisten merkityksellisyyden tiedostamisesta.

Kuubassa ruoan jakaminen liittyy rakkauteen ja huolenpitoon. Erityisesti avioparien kohdalla miehen oletetaan ilmaisevan rakkauttaan ruokalahjojen kautta. "Liian laiha" keho kertoo siitä, että puoliso tai muut läheiset ovat epäonnistuneet pitämään henkilöstä huolta. Laihan naisen aviopuolisoa saatetaan pahimmassa tapauksessa epäillä uskottomuudesta, eli ruokalahjojen viemisestä toiselle naiselle.

Liian lihavaksi katsottu keho kertoo puolestaan siitä, että henkilö on ahne ja kieltäytyy jakamisesta. Yksilön keho on siis samalla kertomus hänen sosiaalisten suhteidensa tilasta. Muutokset kehossa aiheuttavat sosiaalisia tulkintoja sekä yksilöstä että hänen läheisistään.

Yhdessä ruokailemisella voidaan ilmentää paitsi yhteneväisyyksiä, myös tiukkoja arvojärjestyksiä ja valtaa. Kuka istuu pöydän päässä, ja kuka päättää mitä syödään? Tällaisia ilmiöitä voi tarkkailla helposti niin omassa perheessään kuin siinä, millä tavoin istumajärjestys muodostuu vaikkapa koulun ruokalassa.

Häät ovat mainio esimerkki sosiaalisten ryhmien piirtymisestä

ruokailun kautta. Häissä on tapana, että vieraat istuvat ennalta määrätyillä paikoilla syömässä ja juomassa. Istumajärjestyksen laatiminen on tarkkaa puuhaa. Hääparin perheet laitetaan usein istumaan omiin pöytiinsä - mutta kuinka läheinen sukulainen lasketaan vielä perheeksi? Istuvatko parhaat ystävät samassa pöydässä serkkujen vai kaukaisempien tuttavien kanssa? Entä mihin laitetaan ne ihmiset, joita ei olisi edes haluttu kutsua, mutta oli pakko?

Keskustelkaa: Syökö teidän perheenne ateriansa yhdessä, vai jokainen tahollaan? Millaisia pöytätapoja perheessänne noudatetaan?

Kaikki ruoka ei ole ruokaa

Missään päin maailmaa kaikkea ravinnoksi kelpaavaa ei pidetä ruokana. Ihminen kykenee hyödyntämään hyvin monenlaisia ravinnonlähteitä. Silti olemme kaikkialla maailmassa hyvin tarkkoja siitä, mitä syömme ja minkä vuoksi.

Kulttuurin sateenvarjon alla sitä, mikä luetaan ravinnoksi, määrittelevät niin historia, politiikka, ideologiat kuin uskonnot. Suomessa ei esimerkiksi missään nimessä syödä koiranlihaa,

joka on Koreassa herkkua. Meillä suosittu sianliha taas ei muslimien mielestä ole ruokaa.

Ruoka kietoutuu valta-asetelmiin myös suuremmissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Erityisesti ruoan etiikka nousee jatkuvasti yhä suurempaan rooliin valintojen tekemisessä ja yksilöllisen identiteetin rakennuksessa.

Tämän päivän Suomessa ihminen voi vegaaniruokavalion kautta kertoa olevansa tiedostava ja vastuullinen yksilö. Myös luomutuotteiden suosiminen liittyy eläinten hyvinvointia ja luonnollisuutta korostaviin arvovalintoihin.

Hyönteisruoka on kiinnostava uusi ilmiö, jonka asema moraalilla ja eettisellä kentällä ei ole vielä selvä. Toisaalta hyönteisten kasvattaminen ruoaksi saattaa olla merkittävästi ekologisempaa kuin erityisesti naudanlihan kasvatusta. Toisaalta yhdestä isosta eläimestä saatavan proteiinimäärän tuottamiseksi on päästettävä päiviltä aivan valtava määrä pieniä hyönteisiä.

Keskustelkaa: Millaisia arvovalintoja ilmennätte tai haluaisitte ilmentää omilla ruokavalinnoillanne?

Ruoka kietoutuu perinteisiin

Kansallisruoilla on usein juurensa sekä perinteissä että politiikassa. Vaikka ne mielletään usein “alkuperäisiksi” tietyn alueen tai kansan ruokalajeiksi, tämä ei välttämättä pidä paikkansa.

Perinneruokien raaka-aineet ovat toisinaan tulleet maahan vasta myöhään. Esimerkiksi peruna tuli Suomessa viljelykasviksi vasta 1700-luvulla - siihen asti meillä syötiin naurista, joka on sittemmin lähes kadonnut ruokakuvastostamme. Suomi 100-vuoden kunniaksi Suomen kansallisruoaksi äänestettiin ruisleipä.

Thaimaan kansallisruoka pad thai taas on alun perin kiinalainen ruokalaji. Se tuotiin maan ruokakulttuuriin sotilasdiktatuurin kampanjoinnin seurauksena. Kansallisruoan luominen oli osa kansallista yhtenäistämiprojektia, jolla pyrittiin vahvistamaan thaimaalaista kulttuuria ja luomaan kuvaa vahvasta kansakunnasta. Jokaisen ihmisen elämään kuuluvana päivittäisenä asiana ruoka voikin olla äärimmäisen

voimakas ja käyttökelpoinen yhteisyyttä ja jaetun kulttuurin kokemusta luova symboli.

Ruoalla ilmennetään usein eri kulttuureihin tai ihmisryhmiin liitettäviä ominaisuuksia.

Papua-Uudessa-Guineassa asuva orokaiva-kansa kuvailee omia perusruokiaan, kuten taroa, “raskaaksi” ruoaksi. Raskaus on olennaista myös orokaivien jokapäiväisessä elämässä. Se viittaa esimerkiksi raskaisiin rituaalinomaisiin velvollisuuksiin, jotka rytmittävät heidän arkeaan ja kulttuuriaan.

Länsimaisia ruokia orokaivat kuvailevat “kevyiksi”, koska ne liitetään länsimaisten “valkoisten miesten” keveyteen. Tällä keveydellä tarkoitetaan paitsi vapautta orokaivojen päivittäisistä velvollisuuksista, myös tämän vapauden mahdollistamaa kykyä liikkua ja levittäytyä ympäri maailmaa.

Keskustelkaa: Mitä kansallisruokia tunnette? Millaisia perinteitä niiden taustalla voisi olla?